
Moja prva srečanja s Slovenskim etnografskim muzejem

Vito HAZLER

Predstojnik oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo, FF UL

325

V študijskem letu 1972–1973 sem se vpisal na Filozofsko fakulteto Univerze v Ljubljani, smer umetnostna zgodovina (A) in etnologija (B). Toda že po nekaj mesecih sem dal prednost etnologiji predvsem zaradi prijetnejšega študijskega okolja in bolj topljivih možnosti nadaljnjega kariernega delovanja. Že kmalu po začetku rednih predavanj smo se bruci na predavanjih, v seminarjih in zlasti v oddelčni knjižnici srečevali z delovanjem Slovenskega etnološkega društva, jugoslovanskih etnoloških in folklorističnih društev, podobnih društev sosednjih držav in tudi z delovanjem Slovenskega etnografskega muzeja. O novostih v muzeju smo izvedeli na proseminarjih, seminarjih in v oddelčni knjižnici. Bili smo na tekočem glede razstav tako na Prešernovi 20 kot v nekdanjem škofijskem dvorcu v Goričanah, predvsem pa o problematiki stalnih in občasnih razstav in s tem povezane prostorske stiske muzeja. Večkrat je bilo govora o selitvi muzeja na primernejše lokacije in o prizadevanjih za izgradnjo muzeja na prostem, takrat še dosledno imenovanega skansen. Načrtovalci so imeli v mislih več lokacij, a najbolj mi je ostala v spominu predstavitev muzeja na prostem pri gradu Podsmreka na Dolenjskem. Spremljali smo tudi delovanje podobnih muzejev pri škofjeloškem gradu in gradu Zaprce v Kamniku. Starejši in izkušenejši kolegi so imeli do obeh že izgrajenih muzejev zelo kritičen in zadržan odnos, saj takrat etnološka matica na oddelku takim postavitvam ni bila najbolj naklonjena – prevladovalo je naprednejše teoretično mnenje, da je mnogo primernejše reševanje stavbne dediščine na prvotnem mestu.

Takrat smo bili študentje precej tesno povezani z Oddelkom za etnologijo, različnimi muzejskimi ustanovami in društvi. Skupaj z nekaj kolegi sem se precej redno udeleževal občnih zborov Slovenskega etnološkega društva in njegovih »četrtkovih pogovorov« pa tudi občasnih etnoloških razstav v prostorih Slovenskega etnografskega muzeja na Prešernovi ali v Goričanah. Ker sem prijateljeval tudi s kolegi študenti umetnostne zgodovine, sem precej redno spremljal še prireditve in odprtja razstav v Narodni, Moderni in Mestni galeriji, v avli Ljubljanske banke in drugod. Blizu so nam bili tudi obiski Opere in baleta, gledališč Glej in Pekarna, kjer smo si ob obveznih zaključnih zabavah nabirali kilometrino znanj.

Kot študent etnologije sem se na razstavah in drugih muzejskih ter društvenih prireditvah srečeval s takrat že uveljavljenimi strokovnjaki s področja etnologije, arhitekture, zgodovine, arheologije, geografije in drugih ved, o katerih smo sicer veliko izvedeli že na predavanjih in seminarjih. Tako sem že prva leta študija spoznal skorajda vse vodilne slovenske etnologe in tudi nekaj jugoslovanskih etnologov in

folkloristov pa ugledne goste iz tujine, ki so jim študentje višjih letnikov, npr. pokojni Danilo Zega, ob predavanjih na oddelku zastavljali provokativna vprašanja in polemizirali o pojavih, ki so jih menda celo bolje poznali kot predavatelji.

Tudi takrat smo študentje morali opravljati prakso, in sicer v različnih varstvenih ustanovah ali pa na terenskih raziskovalnih taborih. Ne spominjam se več natančno, kako sem leta 1976 dobil priložnost opravljanja prakse v Slovenskem etnografskem muzeju. Pred kratkim sem v svojem arhivu naletel na poročilo o tam opravljeni počitniški praksi. Iz poročila je razvidno, da sem prakso opravljal od 31. maja do 11. junija 1976, in sicer v dveh delih. Prve dni sem na sedežu muzeja v Ljubljani urejal fotodokumentacijo v pisarni, v kateri so delali Angelos Baš in nekateri drugi. Mentorica dr. Pavla Štrukelj mi je dodelila urejanje fotografij in negativov, ki jih je Slovenskemu etnografskemu muzeju prodal neki urugvajski novinar, ki je fotografiral v Indiji, Butanu, Nepal, Indoneziji in drugih deželah JV Azije. Posnetki so bili podatkovno zelo skopi, zato je bilo treba s pomočjo razpoložljive literature razbirati vsebino in motive posnetkov ter vsaj približno določiti deželo ali pokrajino. Delo je potekalo počasi, ker je bilo podobnosti novinarjevih posnetkov s slikovnim gradivom v literaturi malo pa tudi sam sem se takrat v praksi prvič seznanjal z gradivom neevropskih kultur.

Čez teden dni sem se preselil na Goričane, kjer sem opravil drugi del prakse. Z avtobusom sem se vozil iz Ljubljane do Medvod, od tam pa do dvorca hodil peš v obe smeri. Ista mentorica me je vključila v nalogo (danes bi rekli projekt), ki je potekala že nekaj let in bila večinoma dodeljena študentom na praksah. Glavni podatek je bil na opisovanju razstavljenih tkanin z dveh indonezijskih otokov – Sumatre in Balijske. Takrat sem se prvič podrobneje seznanil z Indonezijo, tamkajšnjimi kulturami in predvsem tehniko krašenja tkanin, imenovano batik. Sprva mi je bila delovna obveznost nekoliko odveč, saj sem menil, da je primernejša za kolegice, kar so mi (malo s posmehom) pritrjevali tudi kolegi na obveznih večernih klepetanjih v mestnih lokalih ali študentskih sobah. Toda kmalu mi je pregledovanje in opisovanje tkanin postajalo zanimivo, saj sem skozi materiale in tehnike krašenja tkanin spoznaval dele indonezijske kulture. Takrat smo Slovenci in Jugoslovani Indonezijo večinoma spoznavali le ob dnevni politiki in novinarskih popotovanjih, s pomočjo dostopne literature in predvsem razvpitega gibanja neuvrščeni in v njem delujočih maršala Tita ter predsednikov Sukarna in pozneje Suharta.

V Goričanah sem tako dan za dnem pregledoval že razstavljene tkanine, ki so bile dobro zaščitene pod steklom v okvirjih ali v vitrinah. Ekspoziti s Sumatre in z Balijske so bili ločeni v dveh razstavnih prostorih. Izmed predmetov z Sumatre sem pregledal in popisal šal (slendang), nevestino krilo iz Lamponga, nevestino ogrinjalo iz Palembanga in druge tkanine, z Balijske pa dvojce ženskih kril in eno moško kratko krilo (sabuk) ter nekaj drugih oblačil. Spoznal sem, da se tkanine s Sumatre odlikujejo po odličnem vezenju in tkaničenju s srebrno in z zlato nitjo, tkaničenju z dodatnim votkom (songhet), vložkih iz kositrnih ploščic ter odlično stilizirani ornamentiki; tkanine z manjšega Balijske pa blestijo po raznovrstnih vzorcih v tehniki ikat in so nekatere obogatene s tkaničenjem s srebrno in z zlato nitjo.

Omenjene tkanine so bile v tistem času ene večjih dragocenosti stalne razstave goričanskega oddelka Slovenskega etnografskega muzeja. Iz preglednega kataloga je bilo moč razbrati, da sta večino eksponatov podarila Vera in Aleš Bebler.

.....

Naj omenim še eno zanimivost iz časa svoje študentske poletne prakse. Prav takrat je v Ljubljani potekal Teden Kosova in za to priložnost so predstavniki prištinskega muzeja v Slovenskem etnografskem muzeju pripravili razstavo Ljudska umetnost Kosova. Izdali so razkošen katalog kvadratnega formata s srebrnimi ovojnici, opremljen s številnimi barvnimi fotografijami, kar je bila takrat v kataloški praksi še redkost. Teden dni so v muzeju predvajali barvne filme o ljudski kulturi Kosova, predvsem so predstavljali plese in pesmi, ki jih je posnel Nemški inštitut za islamologijo. Spominjam se družabnosti po prireditvah in neformalnih pogovorov izkušenih slovenskih etnologov in muzealcev, ki so ocenjevali visoko kakovost posnetih filmov in se spraševali od kod Kosovcem denar za bleščave predstavitve.

Študentske prakse, razstave in različni dogodki v Slovenskem etnografskem muzeju so bili privlačni za študente etnologije. Zato sem se v muzeju ponovno znašel že čez dober teden, tokrat kot plačani honorarni delavec. Zanimalo me je pripravljanje razstav in v tajništvu muzeja so mi ponudili delo pri postavitvi neke razstave iz dežel vzhodne Afrike. Podrobnosti glede obsega in trajanja občasne razstave se ne spominjam več, vem le še to, da je bila razstava sestavljena iz predmetov zbirke Slovenskega etnografskega muzeja in iz neke afriške potujoče razstave. Spominjam se svečanega odprtja na petek (?) zvečer v zgodnji jeseni leta 1976. Dvorec Goričane je bil svečano osvetljen in pred stavbo, na dvorišču in v muzejskih prostorih so se zbrali nekateri politiki, uslužbenci sekretariata za kulturo in veliko etnologov, med njimi tudi profesorji in sodelavci Oddelka za etnologijo. Takrat sem se prvič v bolj sproščenem vzdušju srečal s profesorjem Kremenškom in izmenjala sva nekaj besed.

Toda še bolj kot sama razstava mi je ostalo v spominu njeno postavljanje. Delo ni bilo naporno, prej zelo poučno in polno zabavnih pripetljajev, za katere so poskrbeli moji muzejski sodelavci. Ker sem vpadel v že tekoči delovni proces postavitve, so mi dodelili nalogo pomočnika muzejskega mizarja.

V tajništvu so mi naročili, naj se tega in tega ponedeljka zjutraj zglasim na dvorišču Prešernove 20 in se priključim skupini muzejskih uslužbencev, ki so že nekaj dni postavljali omenjeno razstavo v Goričanah. Tako sem tistega ponedeljka natanko ob 7.00 potrkal na vrata tajništva Slovenskega etnografskega muzeja. Vrata je odprla prijazna tajnica, ki pa se je začudila, kaj počnem tam tako zgodaj, saj še nikogar od zaposlenih ni in jih verjetno še nekaj minut ne bo. Povsem normalen prihod v službo bi naj bil nekaj pred 8.00, da se lahko uslužbenci v miru pripravijo

na delo. In res, med 8.00 in 8.30 se je zbrala večina zaposlenih in tudi vsi trije moji goričanski sodelavci. To so bili oblikovalec razstav arhitekt Marjan Loboda, vsestransko uporaben muzejski mizar Bine Romih in upokojeni oficir Jugoslovanske ljudske armade, katerega imena se več ne spomnim. Kolikor sem lahko razbral iz ukazov nadrejenih, je bila njegova naloga pripraviti za na pot starejši muzejski kombi znamke DKV, kakršne so takrat in pozneje sestavljali v novomeški tovarni avtomobilov. Nabrati in naložiti v kombi je moral vse potrebno orodje in nato delovno skupino varno pripeljati do Goričan in nazaj v Ljubljano. Približno ob 8.30 smo krenili na pot in pred dvorec prispeli nekaj čez 9.00. Razložili smo orodje in material ter si razdelili delo. Mene so dodelili za pomočnika mizarju Binetu. Z juto sva prevlekla vse iz ivernih plošč zbite praktikable, t. j. različno velike zaboje, sicer podstavke razstavnim eksponatom. Mizar Bine je z vzmetnim spenjačem na sponke pritrjeval juto, jaz pa sem mu tkanino robil in nategoval, da so podstavki dobili zelen rustikalni videz. V enakomernem ritmu udarcev je napenjanje jute trajalo do okrog 10.00, ko je nekdo zavpil: »Malca!« Delo smo v trenutku prekinili in pričeli malicati, kar smo si prinesli od doma. Po približno pol ure smo se vrnili na delo, midva z Binetom med praktikable, drugi k razporejanju predmetov po prostorih. V enakem ritmu zvokov vzmetnega spenjača je delo potekalo do 13.00, ko je muzejsko osebje prevzel nemir zaradi nujne hitre vrnitve v Ljubljano. Predvidenemu gostemu prometu zaradi delavskih izmen se je bilo mogoče izogniti le tako, da smo se vsaj uro pred 14.00 odpravili proti domu. Takrat so v Colorju, mizarstvu Tapo, Iskri Pržan, Lito stroju in drugod še uspešno poslovali in delavci so množično odhajali in prihajali. Na postajališčih so čakali na avtobuse in trole; takrat sta po Celovski kot slavna krpana že vozili *petnajstka* in *enka*, ki sta bili ob teh urah prepolni potnikov. Bolj kot smo se z našim kombijem bližali središču mesta, bolj se je promet gostil. Blizu Hale Tivoli smo bili že pošteno ukleščeni med množico fičotov, opelkadetov, deka-vejev, pežojev (npr. takrat elitnih 505) in trol, tako da sem tudi sam spoznal nujnost zgodnjih odhodov z delovišča. Nekaj minut pred 14.00 smo le pripeljali do muzeja. Med vožnjo smo bolj ali manj molčali, ker je motor muzejskega DKV-ja tako močno rohnel, da niti govora oseb z močnejšim glasom ni bilo razumeti.

Takšna so bila leta 1976 moja prva srečanja s Slovenskim etnografskim muzejem. Hvaležen sem njegovim sodelavcem, ker sem tudi z njihovo pomočjo zorel v etnologa. Še to! Leto poprej (1975) sem bil tako kot večina tedanjih zaposlenih v SEM prisoten na združitvenem sestanku dveh sorodnih društev v enotno Slovensko etnološko društvo in sodeloval na nepozabni enotedenski spomeniškovarstveni terenski praksi v Koštaboni v slovenski Istri. Skupaj z mano je prakso v Koštaboni opravljalo še šest kolegic, med njimi tudi Inja Jugovec, poročena Smerdel, poznejša uspešna direktorica Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani, zaslužna za vzpostavitev muzeja na novi lokaciji na Metelkovi. Občasno nas je kot mentor obiskoval republiški konservator Ivan Sedej, sicer ugleden konservatorski teoretik in praktik, v devetdesetih letih pa ravnatelj Slovenskega etnografskega muzeja. Ob kosilu v gostilni »Pri mlinu« pred Koštabono sva se navadno pogovarjala o istrskem stavbarstvu, o tradiciji gradnje, gradivih idr. Še danes se spominjam njegovih besed, s katerimi je opredelil temeljne aksiome tamkajšnjega stavbarstva: »Zelo težko je kronološko datirati arhitekturo Istre in Primorja, ker so s kamnom stoletja gradili na povsem enak način. Šele odkar zadnjih petdeset let tudi tukaj uporabljajo cement, se je način zidave spremenil – je povsem drugačen od tradicionalnega in kot tak nezanimiv.«

In le teden po koštabonski praksi sem nadaljeval pridobivanje praktičnih spomeniškovarstvenih znanj v Breginju na Kobariškem, kjer sem popisoval stavbarstvo in značilne oblike gospodarskih prizadevanj, med katerimi je imelo pomembno mesto sirarstvo. Toda le leto zatem (1976), torej v letu mojih praks v Slovenskem etnografskem muzeju, je slikovito kobariško vas Breginj dvakrat prizadel razdiralni potres, dokončno pa so jo uničili politiki.

Hvaležen sem delavcem Slovenskega etnografskega muzeja, ki so me kot študenta sprejeli v svoje delovno okolje, pa čeprav za zelo kratek čas. Hvaležen sem tudi sedanjemu vodstvu, da kolikor je pač mogoče, sprejemajo naše študente etnologije in kulturne antropologije na prakso. Odgovornost mentorjev je namreč velika, ker res ni povsem vseeno, kako strokovno usmerjati mladega človeka, ki je še pred začetkom svoje karijerne poti. Hvala!